

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Miljöbyrån, S4

Beslutande
Minister
Alfons Röblom

Föredragande
Vattenbiolog
Susanne Vävare

Justerat
Omedelbart

Nr 37

Utlåtande om utvidgning av fiskodlingsverksamhet söder
om Loukeenkari, Gustavs
ÅLR 2021/2594
84 S4

Ålands landskapsregering har fått in en begäran om utlåtande för utökad fiskodlingsverksamhet i Loukeenkari, Gustavs från Regionförvaltningsverket med diarienummer ESAVI/5557/2021.

Beslut

Ålands landskapsregering beslutar härmed att ge ett utlåtande om den planerade utvidgningen av fiskodlingsverksamheten enligt **bilaga S421E17**.

Hänvisning

Begäran inkommen den 29.3.2021

DNR ESAVI/5557/2021

Kontaktperson

Vattenbiolog Susanne Vävare

Regionförvaltningsverket i södra Finland

Registraturen

PB 1

13035 AVI

E-post: registratur.sodra@rfv.fi

Ärende

Utlåtande om utvidgning av fiskodlingsverksamhet söder om Loukeenkari, Gustavs

Ålands landskapsregering har fått in en begäran om utlåtande för utökad fiskodlingsverksamhet i Loukeenkari, Gustavs från Regionförvaltningsverket med diarienummer ESAVI/5557/2021.

Landskapsregeringen har tidigare avgett utlåtande kopplat till miljökonsekvensprogram under 2018 (VARELY 2944/2018), vårt dnr ÅLR 2018/8541 samt 2017 (VARELY/2005/2017), vårt dnr ÅLR 2017/7678.

Landskapsregeringen har nu fått ta del av ansökan om miljötillstånd med tillhörande miljökonsekvensbedömning och naturbedömning utförd av Gaia Consulting Oy. Sökande är Lännpoulen Lohi Oy som planerar för 6 kassar med en sammanlagd area på 6800 m² och en volym omfattande 102 000 m³. Den årliga foderåtgången skulle vara högst 1 100 t/a (ton/år), vilket möjliggör en tillväxt på ca 1000 t/a. De beräknade utsläppen är ca 3,7 ton fosfor och 40, 2 ton kväve per år. Fodret innehåller 0,7 % fosfor och 6,16 % kväve med en foderkoefficient på 1,1 (dvs 1 kg tillväxt kräver 1,1 kg foder). Utvidgningen planeras inom Naturaområdet Sexmilarens skärgård i övergångsområdet mellan Skärgårdshavet och Bottenhavet i norra delen av Skiftet på cirka 800 meters avstånd från Ålands territorialgräns.

Övergripande synpunkter

Den planerade utvidgningen ligger på endast 800 meters avstånd från de åländska vattnen. Åländska marina vatten och vattendirektivsindelade kustvattenförekomster riskerar därför att påverkas av både lösta näringsämnen och partikulärt material från den planerade fiskodlingen, vilket kan bidra till att försämra landskapets Ålands möjligheter att uppnå en god miljö- och vattenstatus enligt det marina direktivet (2008/56/EG) och vattendirektivet (2000/60/EG). Konsekvenserna för åländska vatten behöver utredas mer ordentligt i samverkan med Ålands landskapsregering.

Beslut

Ålands landskapsregering beslutar härmed att ge ett mer detaljerat utlåtande om den planerade utvidgningen av fiskodlingsverksamhet enligt bifogad bilaga.

Minister

Alfons Röblom

Vattenbiolog

Susanne Vävare

BILAGA Detaljerat utlåtande om utvidgning av fiskodlingsverksamhet

SÄNDLISTA Maija Häggblom, härst.
Östersjöfonden, Strandgatan 35, 22100 Mariehamn
Husö biologiska station, Att. Tony Cederberg, Bergövägen 703, AX-22220 Emkarby
Åbo Akademi, Miljö- och marinbiologi, Att. Sonja Salovius Laurén och Henna Rinne,
Artillerigatan 6, FI-20520 Åbo

Bilaga: Detaljerat utlåtande om utvidgning av fiskodlingsverksamhet

Reflektioner och synpunkter från Ålands landskapsregering

Det är en ganska omfattande miljökonsekvensbedömning som har lämnats in och den är utförlig på många sätt, dock borde större hänsyn tas till att vattenförekomstens nuvarande status är sämre än god och att statusen har försämrats överlag i de finländska havsområdena.

Den odlade fisken som tillsätts i Östersjön och som odlas i nätkassar där vatten kan passera fritt igenom medför att näringsämnen, foderrester och fekalier sprids ut i den kringliggande miljön. De näringsämnen som släpps ut frigörs dels från fekalier och foderrester som kan vara lösta eller sedimentera och dels av exkretionsprodukter via gälar och urin. En utvidgning kommer givetvis att medföra större utsläpp och spridning av näringsämnen med effekter både kort- och långsiktigt för hela näringskedjan och speciellt för övergödningssensibla arter. Näringsämnen och växtplankton sprids vidare i ett redan övergött Östersjön och någonstans kommer effekterna att synas. I Östersjön finns det ett stort behov av att minska ytterligare utsläpp av näringsämnen, vilket även HELCOM konstaterar. Därför har HELCOM tagit fram belastningstak för olika Östersjöbassänger där maximalt tillåtna utsläpp framgår. HELCOM förtydligar att även om man uppnår maximalt tillåtna utsläpp per havsbassäng kommer inte detta att medföra att en god status för näringsämnen, siktdjup, algblomningar, status för bottenväxter och -djur samt för syrenivåer uppnås. Det är där vattendirektivet och det marina direktivet kommer in med sina specifika krav och gränsvärden för god vatten- och miljöstatus. Nedan ger landskapsregeringen mer detaljerade synpunkter om den planerade utvidgningen samt om konsekvenser för Ålands del.

Lokaliseringen och vattenmiljön runt Åland

Fiskodlingsområdet ligger ca 800 m från Ålands territorialvattengräns, vilket betyder att näringsämnen och partikulärt material sprids, beroende på vindriktning och strömmar, till våra marina vatten och kustvatten som angränsar till Bottenhavet och Skärgårdshavet. Enligt konsultens beskrivning och modell transporteras näringsämnen från odlingsanläggningen främst i riktning mot Bottenhavet. I Bottenhavet syns oroväckande tendenser idag med ökande algblomningar, vilket tidigare har varit sällsynt där (enligt bedömningar utförda av SYKE, Havsmiljöns tillstånd 2018). Situationen gällande eutrofiering är således dålig även i Bottenhavet.

Enligt de modelleringar som konsulten utfört för näringsämnen i vattnens ytskikt syns att fiskodlingen periodvis påverkar de åländska vattnen. De synliga konsekvenserna är tydliga ca 5 km från odlingsområdets, dvs åländska vatten berörs stundtals olika mycket. Inom modellens influensområde ökar totalkvävehalten med 4-10 mikrogram/l. Konsulten anser

att de modellerade höjningarna av kväve är små jämfört med regionens totala kvävehalt, då de utgör 3,55 % av kvävehalten i ytvattnet.

Vart bottenströmmar/andra strömmar transporterar partikulärt material beroende på olika väderförhållanden verkar ej helt utrett i konsekvensbedömningen. Det finns en stor risk att partiklar förs till de åländska vattenområdena och sedimenterar i värdefulla undervattensmiljöer. Både lösta näringsämnen och partiklar, dvs punktutsläpp, kan sprida sig långt och dessutom bidrar varje tillskott av näringsämnen till att "bakgrundsbelastningen" i Östersjön som helhet ökar samt att närliggande kustvattenförekomster och havsvatten påverkas negativt med äventyrad måluppfyllelse enligt vattendirektivet och marina strategin som följd.

Ålands landskapsregering lät utföra egna modelleringar inom ramen för AQUABEST-projektet där stora fiskodlingar planerades i ytterskärgårdsområden i norra Ålands skärgård. Beräkningarna visade att påverkan kan vara betydande med mer än 5-procentiga ökning på vidsträckt område runt odlingsplatserna. Det finns idag många olika modeller som kan användas i Östersjön och det är viktigt att beakta spridning av näringsämnen, klorofyll-a samt vart partiklarna sprids samt påverkan på den plats där partiklarna sedimenterar. Det behövs också kunskap om undervattensnatur som kan påverkas. Det behövs troligen en kombination av olika modeller för att komma så nära verkligheten som möjligt. I vatten med god genomströmning och med stor utspädning försvåras naturligtvis en bedömning med hjälp av modeller eller med mätningar och det är bättre att utgå ifrån den mängd näringsämnen som ett projekt de facto tillför till en vattenförekomst och koppla det till den uppmätta halten av näringsämnen samt utförd och sammanvägd klassificering. Dessutom behöver betingberäkningar av näringsämnen per vattenförekomst utföras, d.v.s. hur mycket näringsämnen i kilo eller ton som behöver avlägsnas från en vattenmassa för att uppfylla en god vatten- och miljöstatus.

Åländska marina vatten och vattendirektivsindelade kustvattenförekomster riskerar att påverkas av både lösta näringsämnen och partikulärt material från den planerade fiskodlingen, vilket bidrar till att försämra Ålands möjligheter att uppnå en god miljö- och vattenstatus enligt det marina direktivet och vattendirektivet. Konsultens slutsatser i del 8.1.2, andra stycket, innehåller en tolkning av vattendirektivets målsättningar som kan ifrågasättas. De skriver att målen i ramdirektivet för vatten inte kategoriskt förbjuder tillstånd för verksamhet i vattenförekomster med sämre status än god. Vattendirektivet och Weserdomen är tydliga i detta fall; Ifall statusen är måttlig behöver den förbättras och ingen försämring får ske. Ett projekt får inte äventyra uppnåendet av god ytvattenstatus i tid. Enligt Weserdomen är vattendirektivets miljömål bindande och medlemsstaterna är skyldiga att inte ge tillstånd till verksamheter som riskerar att orsaka en försämring av status eller förhindra uppnåendet av god ekologisk status. Med försämring av status avses att det sker en försämring redan då en kvalitetsfaktor i en klass försämras (t.ex.

klorofyll-a), exempelvis från god till måttlig. Detta gäller även om den sammanvägda statusen inte försämras.

De åländska kustvattenförekomster (vf) som ligger i nära anslutning till den planerade verksamheten är vf 39 Norra Delet , vf 59, Ängskärsfjärden och vf 60 Skiftet Norra. Samtliga av dessa vattenförekomster har en sammanvägd måttlig ekologisk status för perioden 2012-2018. Det behövs en procentuell minskning av näringsämnet kväve på 0,5 % i vf 39 och 5,7 % i vf 60 för att nå gränsvärdet för god status. Med andra ord, en förhöjning av några procent kväve i våra vatten innebär en försämring av en vattenkvalitetsparameter i våra kustvattenförekomster. För fosfor krävs en procentuell minskning på 8,2 % i vf 39 och 9,1 % i vf 60. Även klorofyllhalten är klassificerade som måttliga. Klorofyllhalten i vf 39 är 2,1 (referensvärde 1,3) vf 60 är 2,4 (referensvärde 1,6). Det är viktigt att komma ihåg att totalkväve och -fosfor ska behandlas som understödande kvalitetsfaktorer vid statusbedömning enligt vattendirektivet. De biologiska kvalitetsfaktorerna väger tyngst vid klassificeringen, dock krävs en minskning av näringsämnen för att vi skall kunna uppnå en god vattenstatus.

Gränsöverskridande samarbete och måluppfyllelse

Åland utgör ett eget avrinningsdistrikt i Finland och har ett eget övervakningsprogram samt en förvaltningsplan kopplad till vattendirektivet. Landskapsregeringen har ett väl utvecklat miljöövervakningsprogram för att följa vattendirektivparametrar/vattenförekomst. Även intensivprovtagningar förekommer vid vissa stationer. Enligt rapporten Havsmiljöns tillstånd från 2018 (SYKE) där en bedömning av Finlands kustvatten och havsområden har utförts är miljöstatusen dålig beträffande eutrofiering. Vid bedömningar av havsmiljön delar Åland havsbassänger med fasta Finland och resultaten ingår i rapporten från 2018. Marina vattnen runt Åland har således också en dålig status och behöver förbättras.

Enligt vattendirektivets artikel 4, punkt 6a) ska medlemsstater vidta alla genomförbara åtgärder för att förebygga en ytterligare statusförsämring och inte äventyra uppnåendet av detta direktivs mål i andra vattenförekomster. Enligt artikel 1 är syftet med vattendirektivet att hindra ytterligare försämringar och skydda och förbättra statusen hos akvatiska ekosystem och bidra till skydd för territoriella och marina vatten. Enligt det marina direktivet läggs stor vikt vid ekosystemens funktion och strukturella beståndsdelar. Medlemsstaterna ska ta hänsyn till de befintliga miljömål på nationell nivå, gemenskapsnivå eller internationell nivå som kan finnas för samma vatten. Miljömål måste utformas så att de är förenliga med varandra och gränsöverskridande effekter måste i möjligaste mån beaktas (marina direktivets artikel 10). Enligt det marina direktivets artikel 5, punkt 2 och artikel 6 ska medlemsstater som delar en marin region eller delregion samarbeta i syfte att uppnå direktivets mål.

Undersökningar av undervattensnaturen runt Åland

Enligt marina direktivets deskriptor 1 ska biologisk mångfald bevaras. Det är viktigt för att upprätthålla värdefulla ekosystemtjänster som välmående fiskpopulationer och rent badvatten samt undervattensvegetation som bidrar till att binda kol. Ett hav med stor biologisk mångfald har också större förutsättningar att motstå klimatförändringar och andra störningar. För närvarande genomför Åbo Akademi karteringar av undervattensmiljön runt Åland inom samarbetsprojektet ÅlandSeaMap.

Genom projektet har dyktransekter genomförts kring Åland och resultaten visar att ca 6 km från Loukeenkari, vid Storklyndan finns det rena djupa blåstångsbälten och mångformiga och fina rödalgssamhällen (karteringar utförda 2020).

Vilken som helst aktivitet som försämrar vattenkvaliteten i området har potential att försämra tillståndet av den speciellt fina undervattensnaturen i norra Ålands vattenområden och Bottenhavet. De negativa effekterna av eutrofiering för undervattensnatur kan t.ex. ses väldigt tydligt i Skärgårdshavet.

Syftet med EU:s nya förslag till biodiversitetsstrategi är att före 2050 säkerställa restaurerade ekosystem som är motståndskraftiga och har ett tillräckligt skydd. EU förespråkar nettovinstprincipen, vilket betyder att man ger mer tillbaks till naturen än vad man tar. I biodiversitetsstrategin förespråkas också att minst 30 % av landytan och havet måste skyddas. 10 % av land- och havsarealen ska vara strikt skyddade i EU.

Att motverka förlust av biologisk mångfald och återställa ekosystem kommer att kräva betydande investeringar på nationell och europeisk nivå. Natur och biologisk mångfald är också en prioritering i investeringsplanen för den europeiska gröna given. Dessutom måste principerna om att "användaren betalar" och "förorenaren betalar" tillämpas för att förebygga och åtgärda miljöförstöring.

På Åland finns flera viktiga natur-, kultur- och miljövärden, speciellt i delar av Norrhavet. Det är områden som är viktiga för ålänningarna för bland annat husbehovsfiske, småskaligt yrkesfiske, rekreation, kulturarv och turism. Det är viktigt att dessa områden bevaras för ålänningarna och de lokala behoven. Ålands landskapsregering har för närvarande en remissrunda gällande åtgärder kopplade till både vattendirektivet och det marina direktivet. I dessa program lyfter vi vikten av att minska övergödningen och av att inhämta mer kunskap för att långsiktigt stärka värdefull undervattensnatur och viktiga ekosystemtjänster.

I HELCOM:s nya aktionsplan som ska slås fast i oktober 2021 framhävs att Östersjöns ekosystem ska vara friska och resilienta, det vill säga motståndskraftiga mot olika störningar. HELCOM påpekar också att det är viktigt att förebygga påverkan från människor som kan leda till obalans i näringskedjan.

Kommentarer om östersjöfoder och kompensationsåtgärder

Fodret ska enligt ansökan utgöras delvis av strömming från Östersjön och sökanden hänvisar till att detta innebär cirkulär ekonomi. Det är delvis sant, men då endast ca 20 % av ett fiskfoder utgörs av fiskråvara, så handlar det enbart om **delvis** cirkulära kretslopp. Då fekalier från fiskarna inte omhändertas, kan man inte heller kalla kretsloppet cirkulärt.

Konsulten/sökanden har låtit utföra beräkningar av vad eventuellt kompensationsfiske av strömming skulle innebära. Lokalt producerat foder är något som HELCOM rekommenderar, dvs en åtgärd som ska genomföras ändå och det uppfyller därmed inte en viktig kompensationsprincip. En viktig kompensationsprincip är kravet på additionalitet, enligt BBOP (internationell organisation som utarbetat 10 kompensationsprinciper som anses utgöra bästa praxis). Fiske efter kvoterade arter sker ändå och tillför därmed inte någon ökad naturvårdsnytta. Själva syftet med en kompensationsåtgärd är också att den ska kompensera eventuell skada inom samma vattenförekomst, därmed blir det svårt att använda sig av migrerande och kvoterade arter.

Bästa tillgängliga teknik

Det finns idag t.ex. semislutna odlingssystem som placeras i vattnet där utflödesvatten renas från partikulärt och/eller löst material i olika grad beroende på reningsteknik och flöden, innan det blandas med omgivande vatten. Ett hårdskaligt system som utvecklats är tex Neptun som numer finns kommersiellt tillgänglig. I halvslutna vattenbaserade system tas ofta ca 80 % av det partikulära materialet om hand innan utvattnet når omgivande vatten. I utsläpp av kväve och fosfor innebär detta att ca 15-30 % av kvävet samt 65 -80 % av fosfor tas om hand i slammet, som sedan kan användas cirkulärt för biogas produktion eller som gödningsämnen på åkrar. Dock behöver dessa nya tekniker testas ordentligt i Östersjön, och en väl utvecklad logistik för hela kedjan behöver utvecklas. Att ta hand om sitt utsläpp i ett tidigt skede är mer hållbart och i enlighet med både försiktighetsprincipen samt "förorenaren betalarprincipen".

För att överlag förbättra Östersjöns tillstånd behöver belastningen minska och värdefulla undervattensmiljöer stärkas samt att uttag av fisk behöver ske på ett hållbart sätt med hänsyn till komplexiteten av näringsvävarna i Östersjön.

HELCOM förespråkar att försiktighetsprincipen används och att varken utsläpp av kväve eller fosfor ska öka i någon Östersjöbassäng förrän både maximalt tillåtna utsläpp (MAI) och god status kopplat till övergödningen uppnåtts. Detta gäller också för de områden där utsläppen redan är på önskad nivå. Dessutom måste hänsyn tas till att både god vattenstatus enligt vattendirektivet (2000/60/EG) samt god miljöstatus enligt det marina direktivet (2008/56/EG) ska uppnås.